

Історичні аспекти розведення та збереження породи гуцульських коней на українських землях у складі Польщі в міжвоєнний період

Романенко Г. В., Київський національний університет імені Тараса Шевченка

У статті вивчаються історичні аспекти розведення породи гуцульського коня на українських землях у складі міжвоєнної Польщі. Попри вкрай незадовільний стан поголів'я цих гірських коней після завершення Першої світової війни, у наступні двадцять років вдалося втілити ряд заходів, які посприяли збереженню породи та збільшенню її чисельності. Силами ентузіастів та за державної підтримки було започатковано кінний завод у Судовій Вишні, сформовано стадо з відбірних жеребців-плідників, відновлено діяльність розплідних станції у Карпатах. Регулярні виставки та огляди гуцульських коней мотивували коневласників до належного піклування про своїх тварин та сприяли обміну досвідом у справі їх годівлі. Справі відродження коня гуцульської породи, його розведенню та популяризації серед населення присвятила свою діяльність створена в 1925 році Спілка конярів гуцульської породи, яка інтенсивно провадила свою діяльність аж до вибуху Другої світової війни. Починаючи з 1925 року за ініціативи спілки конярів, у Жаб'є, а потім у Косові та Устеріках щорічно організовувалися виставки гуцульських коней. Зазвичай на таких заходах презентували близько 360-400 коней. Основною метою виставок стала популяризація розведення серед населення гуцульського коня. Під час їх проведення відбувався ветеринарний огляд коней, фахівці надавали рекомендації щодо правильної годівлі та утримання. У збереженні породи в міжвоєнні роки на Прикарпатті важливу роль відіграли наново відкриті розплідні станції гуцульських коней. Як і в австрійські часи, однією з найважливіших залишалась розплідна станція у Жаб'є. Масштаби втілюваних задля збільшення поголів'я гуцульських коней заходів далеко не були достатніми, та все ж до початку війни породу українських гірських коней вдалося зберегти та примножити.

Ключові слова: історія конярства; гуцульський кінь; кінні виставки; Спілка конярів гуцульської породи

Historical aspects of breeding and preservation of Hutsul horse breed on the Ukrainian territory of the interwar Poland

Romanenko G. V., Taras Shevchenko National University of Kyiv

The article examines the historical aspects of Hutsul horse breeding on Ukrainian territory of the interwar Poland. The unique breed of the Hutsul horse is an important component of the Ukrainian cultural and natural heritage. This horse breed was formed in the Carpathians historically, that is well adapted to the specifics of local environment, climatic and economic conditions. The purpose of this article is to study the complex of measures and practices taken by the Polish authorities and the indifferent people on the Ukrainian territory of the interwar Poland, in order to preserve and promote the Hutsul horse breeding. Despite the extremely unsatisfactory amount of the population of these mountain horses after the end of the First World War, in the next twenty years it has been possible to implement a number of measures that have contributed to the conservation of the breed, and an increase in the number of livestock. With the help of enthusiasts and state support, a horse-breeding factory was founded in Sudova Vishnia, where a number of selective stallion-breeders was formed, and the nursery station in the Carpathians restored its activity. Regular exhibitions and inspections of Hutsul horses motivated the co-owners to take proper care of their horses and facilitate the exchange of experience in their feeding. Until the beginning of the Second World War, a network of stud farms appeared in the Carpathians. Each of these farms had a stallion of Hutsul breed, and peasants could obtain grants for breeding and keeping horses. In 1925, the Union of Horse Hutsul breeds was established. This organization devoted its activities to the revival of the Hutsul horse breed, its cultivation and popularization among the population. The Union of Horse Hutsul breeds acted intensively before the Second World War. The efforts to scale up the number of Hutsul horses were not sufficient, but still it helped to maintain and increase the unique breed of Ukrainian mountain horses before the war. The experience of maintaining the breed and encouraging its breeding is an interesting subject for studying and comparing with modern practices in this area.

Keywords: horse breeding history; Hutsul horse; horse exhibition; Union of Horse Hutsul breeds

Исторические аспекты разведения и сохранения породы гуцульских лошадей на украинских землях в составе Польши в межвоенный период

Романенко Г. В., Киевский национальный университет имени Тараса Шевченка

В статье изучаются исторические аспекты разведения породы гуцульского коня на украинских землях в составе межвоенной Польши. Несмотря на крайне неудовлетворительное состояние поголовья этих горных лошадей после завершения Первой мировой войны, в последующие двадцать лет удалось воплотить ряд мер, которые способствовали сохранению породы, и увеличению ее численности. Силами энтузиастов и при государственной поддержке был основан конный завод в Судовой Вишне, сформировано стадо из отборных жеребцов, возобновлена деятельность расплодной станции в Карпатах. Регулярные выставки и обзоры гуцульских лошадей мотивировали коневладельцев к надлежащему уходу за своими питомцами и способствовали обмену опытом в деле их разведения. Делу возрождения гуцульской породы и ее популяризации среди населения свою деятельность посвятил созданный в 1925 году Союз коневодов гуцульской породы, который интенсивно проводил свою деятельность до взрыва Второй мировой войны. По инициативе Союза коневодов, начиная с 1925 года, в Жабье, а затем в Косово и Устериках ежегодно организовывались выставки гуцульских лошадей. Обычно на таких мероприятиях представляли около 360-400 лошадей. Основной целью выставок стала популяризация разведения породы среди населения. Во время их проведения происходил ветеринарный осмотр лошадей, специалисты оказывали рекомендации по правильному питанию и содержанию. В межвоенные годы на Прикарпатье важную роль в сохранении породы сыграли заново открытые расплодные станции гуцульских лошадей. Как и в австрийские времена, одной из важнейших оставалась расплодная станция в Жабье. Масштабы воплощаемых для увеличения поголовья гуцульских лошадей мероприятий далеко не были достаточными, и все же к началу войны породу украинских горных лошадей удалось сохранить и приумножить.

Ключевые слова: история коневодства; гуцульский конь; конные выставки; Союз коневодов гуцульской породы

У новопосталих на уламках Австро-Угорської імперії країнах – Польщі, Румунії і Чехословаччині – у міжвоєнний період продовжилась справа розведення породи гуцульських коней. До складу новоутворених держав увійшли території українських Карпат, а отже і основний ареал поширення породи цих гірських коней. Геополітика міжвоєнної доби породила переконання конярів цих країн, що гуцульський кінь – це витвір польського, словацького чи румунського конярства. При цьому «забувався» той факт, що порода стихійно формувалася, власне, у господарствах українських гуцулів і лише потім була освоєна та окультурена професійними австрійськими, польськими, словацькими і румунськими конярами та конефермами.

Метою даної статті є дослідження історії розведення та збереження породи гуцульського коня на українських землях в складі міжвоєнної Польщі. В умовах, коли більшість західноукраїнських земель, а зокрема Прикарпаття, потрапила до складу відновленої Польської держави, цей регіон став одним із основних ареалів поширення даної породи. Водночас лихоліття Першої світової війни завдали великої шкоди гуцульській породі коней. Багато їх змобілізували до вій-

ська, а під час російської окупації чимало кобил перекрыли російські жеребці різного калібру. Гуцули охоче парували своїх коней із жеребцями з низин – як із легшими, так і з важкими, тому після війни в господарствах гірського населення Карпат типово гуцульських молодих коней майже не залишилося [1, с. 78]. Відтак у повоєнні роки проблема збереження породи українського гірського коня стояла дуже гостро.

Історичні аспекти стану збереження та розведення породи гуцульського коня у міжвоєнний період ще не були належним чином вивчені українськими дослідниками, однак у науковій літературі ця проблематика почала підніматися ще з 30-х років минулого століття. Одним із перших, хто професійно вивчав породу, її походження та стан збереження у Карпатах був Ернест Гацкль [2]. У міжвоєнний період у Галичині до вивчення породи особливо доклався польський дослідник Міхал Голландер, котрий спробував пояснити обставини формування породи та запропонував комплекс заходів із її збереження [3]. У повоєнний час і дотепер дослідженнями історії породи займалися переважно дослідники Польщі, Словаччини та Румунії, де особливо популярне розведення цих гірських коней. Зокрема, над проблематикою працювали польські нау-

ковці Вітольд Пруський, Еразм Бжеський, Ірена Томчик-Врона [4; 5; 1]. Чи не найгрунтовнішим дослідженням історії породи гуцульського коня, в тому числі й міжвоєнного періоду, на сьогодні є праця польської дослідниці Катерини Квецінської-Ольшевської [6]. В Україні подібні дослідження представлені недостатньо. Існують лише окремі публікації, які зачіпають тему історії породи гуцульського коня та її збереження дослідників Мирослава Головача і Юрія Стефурака [7; 8; 9; 10].

Після Першої світової війни конярі, вбачаючи кризовий стан у розведенні цієї цінної породи, зуміли переконати польський уряд у важливості докладення зусиль, спрямованих не тільки на збереження, але й розмноження і покращення породи гуцульських коней [11]. Базою, на якій почали відроджувати популяцію гуцульського коня на українських землях в складі Польщі на початку 20-х років ХХ ст., стали жеребці із колишніх державних австрійських розплідних станцій в Жаб'є і Косові. Напередодні, у 1918–1919 рр. Польща перейняла від австрійського спадку 59 гуцульських коней, однак їхня якість була сумнівною, бо 20 з них забракували [6, с. 257].

Важливим центром розведення гуцульських коней у міжвоєнний період стала нововідкрита державна стаднина у Судовій Вишні – галицькому містечку, що знаходиться за 52 км на захід від Львова. Станом на 1922 рік там перебувало 29 державних жеребців гуцульської породи, ще 11 знаходились у Кракові. Протягом року ці коні покрили 1239 кобил. Багато з жеребців невдовзі забракували і вже в 1924 р. стадо коней у Судовій Вишні налічувало 15 жеребців, а в Кракові – лише 2. Ці коні походили з родів Гураля і Гробі. Приблизно така ж кількість коней тут утрималась до 1939 року. Так, напередодні Другої світової війни, в 1938 р. у Судовій Вишні перебувало 15 жеребців. З них семеро належали до роду Гураля, шестеро – до лінії Гробі і один походив із роду Тараса [6, с. 265, 269, 284-285].

Розведення гуцульських коней поза гірськими теренами, як це, зокрема, було у випадку Судової Вишні, не завжди знаходило схвальні відгуки – побутували думки, що переїхавши у чужі природні умови, вони zdeградують як порода. Стверджувалось, що лише постійне перебування коня в гірських умовах, на тамтешніх пасовищах може розвинути його природні якості, зокрема вміння триматися на ногах на нерівній місцевості. Незважаючи на ці судження, у міжвоєнні десятиліття дійсно поширеною стала практи-

ка, коли кращих гуцульських коней під гаслами розведення породи перевозили на низини у приватні чи державні конюшні, що завдавало шкоди популяції у самих горах [6, с. 287, 290]. Ще інші критики, такі як знавець породи Ернест Гацкль, у 30-х роках звертали увагу, що природні риси дикого гуцульського коня нищать через необгрунтоване схрещення з іншими породами, продиктоване суб'єктивним бажанням його ушляхетнити чи зміцнити калібр. Конярі резонно зауважували, що ті риси, які були притаманні правдивому гуцульському коневі, формувалися природою протягом століть як відповідь на непрості умови, в яких він проживав. Саме тому гуцульський кінь невибагливий, може витримувати різні суворі погодні умови, до чого жодна окультурена порода не може пристосуватися. Відтак напередодні Другої світової війни викристалізувалося розуміння, що погоня за новомодними тенденціями в галузі конярства може призвести до деградації породи. Ті гуцульські коні, які стали продуктом «удосконалення», часто не бували за межами кінних господарств своїх власників, добре годувалися, проживали в конюшнях і навряд чи були здатні витримувати життя в горах [6, с. 292].

У міжвоєнні роки порода і надалі залишалась популярною серед українського населення Карпат. Аби з'ясувати чисельність та стан поголів'я у дрібних приватних власників, а також з метою продовжити започатковану в часи Австро-Угорської імперії практику збереження, популяризації і порятунку гуцульських коней від неконтрольованого змішування з іншими породами у 1924–1925 роках на Гуцульщині відбувся перший перепис коней цієї породи. Реєстрацію коней ініціював Міхал Голландер, згодом один із найкращих знавців гуцульської породи та ентузіаст її збереження. За результатами перепису на теренах Гуцульщини віднайшли 323 кобили гуцульської породи [12, с. 96].

Після проведеного перепису-реєстрації гуцульських коней Міхал Голландер виділив чотири категорії цієї породи. Перші три включали коней характерного гуцульського типу, які мали гарне, породисте потомство. Четверта категорія включала гуцульських коней, змішаних з іншими породами. Лише через кілька поколінь при раціональній годівлі і розведенні цих коней можна було повернути до базових характеристик породи. Так з 323 кобил до першої категорії Голландер зарахував лише 11 особин, до другої – 85, до третьої – 108, до четвертої – 119 [1, с.

78]. Середні проміри кобил перших трьох категорій становили 133,4 см висоти в холці, обвід грудної клітки – 155,45 см, а обвід п'ястка – 17,07 см. [6, с. 268].

Справі відродження коня гуцульської породи, його розведенню та популяризації серед населення присвятила свою діяльність створена в 1925 році Спілка конярів гуцульської породи, яка інтенсивно проводила свою діяльність аж до вибуху Другої світової війни. Головою спілки став Ервін Богасевич, заступником – відомий гуцул Петро Шекерик-Доників, секретарем – Йосип Цінтель, а скарбником – Целіна Тарнавська. Проблемами тваринництва займався Міхал Голландер, відомий коняр і автор публікацій, присвячених гуцульським коням. Осідок спілки знаходився у Косові, а сама організація підпорядковувалась Львівській рільничій палаті і нараховувала близько 300 членів [13, с. 139].

Спілка безкоштовно здавала в оренду конярям державні полонини для випасу коней, популяризувала можливості використання гуцуликів у господарствах на гірських територіях. Важливо, що при спілці також велися родові книги гуцульських коней. Стараннями цієї організації було відновлено та запущено діяльність чотирьох державних розплідних станцій гуцульських коней у Жаб'є, Криворівні, Вербовцю і Устеріках [6, с. 270]. Масштаби діяльності спілки характеризує той факт, що вона також займалася експортом коней гуцульської породи до Греції та інших країн [14].

Діяльність спілки посилив гурток конярів гуцульської породи, котрий почав діяти у Косівському повіті на рубежі 1931–1932 років. Сукупно власники гуртка володіли аж 14-ма гуцульськими жеребцями [6, с. 281].

Декілька слів потрібно присвятити співзасновникові спілки, гуцулові Петрові Шекеріку-Дониківу. Народжений 1889 року в селі Голлови, він був чи не найбільш відомим гуцулом міжвоєнної Польщі. Петро Шекерик-Доників вивчав і популяризував гуцульську етнографію, від 1928 року працював послом у польському сеймі, а з 1933 року до початку Другої світової виконував обов'язки віята найбільшого гуцульського села Жаб'є (нині Верховина) [15, с. 3837]. Про гуцульських коней у 1935 році він на характерному гуцульському діалекті писав наступне:

«Бо справте мені другого такого коня на світі, який би вітримав то, що может вітримати наш звиклий гуцулський кінь? Знаємо, як рідко видит він овес, гудуючі си лише сіном и то ни рідко

стухлим або замуленим. У літі як день так ніч на полонинах, ни знает стайні, хоть ночі є студені, а часом то навіть и морозні. А як у зимі ни станет сіна коло хати, то гонет его у верхи на зимівлю. Там без стайни годуется доти, доки вістане сіна, байка шо ци мороз и зима. Нима коня инчеї раси, який би у такім пошінівку міг так працювати, як гуцулський кінь. Дуже робітний, вірний и так мало потребуєт» [13, с. 137].

Починаючи з 1925 року, за ініціативи спілки конярів у Жаб'є, а потім у Косові та Устеріках щорічно організовувалися виставки гуцульських коней. Зазвичай на таких заходах презентували близько 360-400 коней. Основною метою виставок стала популяризація розведення серед населення гуцульського коня. Під час їх проведення відбувався ветеринарний огляд коней, фахівці надавали рекомендації щодо правильної годівлі та утримання. Населення було зацікавлене в участі, адже за найкращих тварин уряд давав нагороди грішми [11]. Перша виставка гуцульських коней відбулася у жовтні 1925 року, у ній взяло участь 159 жеребців і 324 кобили. Нагороди отримали 7 жеребців і 47 кобил. Наступного, 1926 р. у виставці взяло участь 140 жеребців і 427 кобил, нагороджені натомість були 7 жеребців і 97 кобил. Судді відзначили, що найкращий кінний матеріал був згромаджений у Жаб'є, де, зокрема, нарахували 58 строкатих жеребців. Самиці явно переважали за якісним типом над самцями. Загалом у 1925–1937 роках на Гуцульщині було зареєстровано 829 гуцульських кобил [1, с. 79].

Незадовго до початку Другої світової війни, у 1938 році на західноукраїнських землях в складі Польщі налічувалось 418 кобил гуцульської породи. У тих випадках, де походження вдалось встановити, 77 із них належали до роду Гурала, 28 походили з лінії Гробі, 3 – з роду Іспаса і 2 від Тараса [1, с. 79].

Крім регіональних виставок на теренах Карпат гуцульських коней з успіхом представляли на загальнодержавних показах, що проводились у Польщі в 30-х роках. Так, наприклад, гуцульські коні були представлені у 1929 р. на загальній крайовій виставці в Познані. Одну з найвищих нагород у 400 зл. і похвальну грамоту отримав строкатий, «дуже білий» гуцульський жеребець Миколи Кіящука з Москалівки [6, с. 280-281]. Під час кінних конкурсів найбільше гуцульських коней номінували до нагород у Станіславському воєводстві, яке було найближче до Карпат і де, зрештою, локалізувалась історична Гуцульщина. Породистими гуцульськими кіннями во-

лоділи також в інших українських воєводствах – Тернопільському і Львівському. Найбільшою кількістю коней-призерів володіли повітові відділення рільничої палати, при яких їх розводили, дотримуючись усіх правил селекції та догляду за конем. Тим не менше, багато коней-переможців

знаходилося у власності окремих приватних господарів. У списках призерів ретельно відзначені імена батьків коня, його масть, висота, обвід грудної клітки, висота в холці [16, арк. 17, 22, 29, 30, 40, 44, 46]. З відповідною інформацією можна ознайомитись у нижче наведеній таблиці:

№	Повіт, місцевість	Власник	Назва жеребця	Рік народження	масть	батько	мати	Висота в холці, см	Обвід грудної клітки, см	Обвід п'ястка, см
Тернопільське воєводство, 1935 р.										
1.	Перемишлянський, Глібовичі	Повітове відділення рільничої палати	Луг	1927	гнідий	490 Гураль	65 Луцька 5620/24	136	172	19
2.	Кам'янка-Струмилівський, Буськ	Йозеф Чупринський	Бенк	1929	гнідий	Прут	Миська	140	183	17,9
Станіславське воєводство, 1936 р.										
3.	Надвірнянський, Старуна	Повітове відділення рільничої палати	Мір	1929	буланий	490 Гураль	NN	132	175	18,7
4.	Надвірнянський, Рафайлова	Повітове відділення рільничої палати	Гіль	1927	гнідий	490 Гураль	Гіга	131	167	18,5
5.	Косівський, Устеріки	Ян Мілтсовиць	Кікач	1929	гнідий	NN	NN	133	166	17,4
6.	Косівський, Бєрв'якова	Федір Онуфрійчук	Тосько	1922	гнідий	NN	NN	126	170	17,3
7.	Косівський, Жаб'є	Микола Зетинюк	Кукул II	1934	гнідий	490 Гураль	534 Кукулець	125	154	17,5
8.	Снятинський, Джурів	Спілка конярів гуцульської породи	Пагурок	1930	каштан	410 Гураль	419 Пшеничка	134	160	17,8
9.	Стрийський, Жулин	Повітове відділення рільничої палати	Мацько	1929	каштан	NN	NN	137	167	18,5
10.	Косівський, Жаб'є	Федір Кікінчук	Прислав	1933	каштан	461 Гробі	289 Пасіка	133	161	19
11.	Косівський, Полянка	Михайло Понипалюк	Полан	1930	гнідий	Гождин	NN	124	155	19
12.	Косівський, Жаб'є	Спілка конярів гуцульської породи	Костур	1929	гнідий	461 Гробі	323 Кострич	132	175	18

13	Коломийський, Космач	Спілка конярів гуцульської породи	Барвін ок	1931	гнідий	503 Гураль	31 Матуся	134	162	18,3
14	Коломийський, Березів	Повітове відділення рільничої палати	Піп Іван	1936	гнідий	472 Гураль	NN	135	158	17,8
15	Коломийський, Мишин	Спілка конярів гуцульської породи	Модар	1928	карий	125 Гураль	49 Матуся	133	161	17
Тернопільське восводство, 1937 р.										
16	Борщівський, Устя	Повітове відділення рільничої палати	Даник	1933	карий	410 Гураль	Данила	135	177	17,5
17	Борщівський, Лановець	Повітове відділення рільничої палати	Вуйко	1934	карий	490 Гураль	NN	131	170	17
18	Зборівський, Кабаровці	Повітове відділення рільничої палати	Могор ич	1932	карий	461 Гробі	63 Магур а II	130	165	17,5
19	Зборівський, Богданівка	Повітове відділення рільничої палати	Пралу чний	1932	карий	461 Гробі	Правд ива 357/30	133	170	17,6
20	Заліщицький, Дзвиняч	Повітове відділення рільничої палати	Гуцул	1933	каштан	Друг	Річка	134	163	17,8
21	Кам'янка- Струмилівський, Спас	Роман Бартманський	Іспас III	1932	гнідий	425 Іспас	NN	137	164	19
22	Кам'янка- Струмилівський, Спас	Роман Бартманський	Черем ош	1933	гнідий	472 Гураль	113 Чорног ора II	133	166	18
23	Перемишлянськ ий, Глібів	Повітове відділення рільничої палати	Луг	1928	гнідий	490 Гураль	65 Луцка	136	172	19
24	Бережанський, Бережани	Повітове відділення	Скок	1934	карий	811 Бурек	538 Скаліч ка	135	169	19
25	Бережанський, Бережани	Повітове відділення рільничої палати	Марку с	1934	карий	472 Гураль	кінь гуцуль ської породи	133,5	164	19,5
26	Борщівський, Висічка	Кирило Болейовський- Чарковський	Рись	1929	гнідий	410 Гураль	Рижва	132	165	17,5

Станіславське воєводство, 1937 р.										
27	Косівський, Джурів	Спілка конярів гуцульської породи	Пагурок	1930	каштан	410 Гураль	419 Душенічка 77/28, 527/34	-	-	-
28	Косівський, Ворохта	Спілка конярів гуцульської породи	Космач	1932	каштан	823 Капітан	Дошчина 380/34	-	-	-
29	Косівський, Мишин	Спілка конярів гуцульської породи	Модар	1928	карий	125 Гураль	49 Маруся 3684/24	-	-	-
30	Кутнянський, Бервінкова	Федір Онуфрійчук	Тосько	1922	гнідий	кінь гуцульської породи	кінь гуцульської породи	-	-	-
31	Надвірнянський, Рафайлова	Повітове відділення рільничої палати	Гіль	1927	мишастий	490 Гураль	Гіга 88Н/28	-	-	-
32	Надвірнянський, Старуня	Повітове відділення рільничої палати	Мір	1929	буланий	490 Гураль	Магура II 6293/24, 83Н/28	-	-	-
Львівське воєводство, 1937 р.										
33	Тарнобжеський, Тарнобжег	Повітове відділення рільничої палати	Друт	1929	гнідий	Гробі I	Даня 385	133	163	18
34	Тарнобжеський, Тарнобжег	Повітове відділення рільничої палати	Король Гір	1930	гнідий	490 Гураль	Коліба	130	163	19

Результати виставок і навіть ліцензування гуцульських коней не завжди були об'єктивним мірилом їхньої справжньої якості і вартості. Часто члени комісії ставились поблажливо до коней, що підлягали ліцензуванню. Так, особинам, походження яких достеменно не було з'ясоване, могли присвоювати імена відомих старих родів лише на основі зовнішньої схожості з їх представниками. Іншою крайністю стало присвоєння коням незвичних кличок, не притаманних для традицій іменування породистих гуцуликів, що потім створювало певну плутанину в усталенні їх походження [6, с. 291].

У збереженні породи в міжвоєнні роки на Прикарпатті важливу роль відіграли наново відкриті розплідні станції гуцульських коней. Як і

в австрійські часи, однією з найважливіших залишалась розплідна станція у Жаб'є. У міжвоєнний період діяв розплідник у Криворівні, який, очевидно, поступався масштабами своєї роботи попередньому. У 1925–1938 роках гуцульські жеребці знаходились також на станції у Вербовцю. Нарешті, ще одна державна розплідна станція гуцульських коней діяла в Устеріках. Тут у різний час перебувало 10 жеребців [6, с. 271–275]. На всіх станціях переважали жеребці з родів Гуралья і Гробі, при цьому деякі коні почергово перебували на різних станціях. Наприклад, 504 Гураль-19 перебував спочатку на станції у Вербовцю, а згодом в Устеріках, чи 419 Гураль-13, який спершу був у Криворівні, а потім у Вербовцю. Жеребці потрапили на державні розплідни-

ки з різних місць, однак більшість походили з приватних господарств українських горян. Так, жеребець 811 Бурек свого часу належав Юрку Гулаку із Жаб'є; господарем 355 Буркута був Михайло Кікінчук, також із Жаб'є; кінь 551 Полан належав Семену Понепалюку з Косова; 625 Горган виріс в господарстві Романа Юркевича з Рафайлової. З Лучини походили 285-Гураль-9, 472 Гураль 21, з Вальдгофу в Австрії – 461 Гробі I-4. Додамо, що у 30-х роках Міністерство сільського господарства Польщі щорічно купувало в населення по кілька жеребців для державних стаднин. Так само Львівська рільнича палата закуповувала в населення жеребців для місцевих розплідних пунктів, а ремонтні комісії купували гуцульських коней для потреб війська [6, с. 271-278, 281].

У міжвоєнну добу гуцульські коні з'явилися на більших фермах приватних власників. Такі стаднини знаходилися в Павельчому (Станіславський повіт) та Низьколизях (Бучацький повіт) і належали Станіславу і Йозефу Менцлям. З-поміж коней у стаднині братів Менцлів лише жеребці 410 Гураль-4, 490 Гураль-12 і 461 Гробі I-4 змогли переказати свої гени сучасній популяції гуцульського коня. Власники ферми володіли також чистокровними арабськими і англійськими кінями та намагалися їх схрещувати з гуцуликами [6, с. 299].

З-поміж усіх відомих гуцульських жеребців на українських землях у складі Польщі в міжвоєнну добу найкращими вважалися карий 410-Гураль-4 (батько Гураль, мати Тарас I), каро-гнідий 385 Гураль-9 (батько Гураль, мати 24 Гробі), каштановий 125 Гураль-12 (батько Гураль, мати 18 Гробі), темно-гнідий 472 Гураль-21 (батько Гураль, мати 1 Черемош I), гнідий 461 Гробі I-4 (батько 5 Гробі I, мати 91 Тарас), 490 Гураль 12 (батько Гураль, мати – 1 Черемош I). Всі ці коні були продуктом староавстрійської селекції з кінного заводу в Лучині. Також до одних із кращих у передвоєнні часи зараховували коня 456 Сурмача, що належав Івану Галамасюку з Жаб'є. Він народився в 1933 р. від батька 490 Гураль-12 і 539 Сурми. Кінь був буланого масті, однак мав виразні зебрюдані смуги на шії, лопат-

ках і передпліччях. Розміри жеребця становили 143-162-18 см, він володів суворюю м'ясистою головою типу гуцула-Пржевальського, короткою шиєю і сильними ногами [6, с. 285, 292-293].

Загалом у тій частині Карпат, що в міжвоєнну добу перебувала у складі Польщі, чисельність поголів'я гуцульських коней під кінець 30-х років ХХ ст. складала близько 11 тисяч голів. Серед них переважали коні гнідої і гнідо-строкатої масті. Строкаті коні, передусім, походили з околиць Жаб'є, що пояснювалось вподобаннями тамтешнього населення [6, с. 283]. Станом на 1937 р. у Галичині існувало 37 ліцензованих породистих жеребців гуцульської породи, які належали приватним власникам або державним установам. Із них 18 походило з роду Гуралья, 13 – з роду Гробі, 1 – від Тараса, 1 – від Віпчача, 1 – від Іспаса і 3 оригінальні гуцули, які не належали до котроїсь із перелічених родин [1, с. 77].

Таким чином, міжвоєнна доба стала особною сторінкою в історії розвитку породи гуцульського коня. Попри вкрай незадовільний стан поголів'я після завершення Першої світової війни, у наступні двадцять років вдалося втілити ряд заходів, які посприяли збереженню породи та збільшенню її чисельності. Силами ентузіастів, які зуміли переконати державу у важливості справи збереження унікальних гірських коней та надати відповідну фінансову підтримку цій справі, було започатковано кінний завод у Судовій Вишні, сформовано базове стадо із відбірних жеребців-плідників, відновлено діяльність розплідних станцій у горах. Важливим заходом стали регулярні виставки та огляди гуцульських коней, які мотивували коневласників до належного піклування про своїх тварин та сприяли обміну досвідом у справі годівлі цих коней. Також до початку Другої світової війни сформувалася школа українських та польських фахівців, які на професійному рівні вивчали історію породи, її особливості й пропонували шляхи подальшого вдосконалення. Масштаби втілюваних заходів збільшення поголів'я гуцульських коней заходів далеко не були достатніми, та все ж до 1939 р. породу українських гірських коней вдалося зберегти і примножити.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

1. Tomczyk-Wrona I. Historia powstawania linii genealogicznych w hodowli koni huculskich / I. Tomczyk-Wrona // Wiadomości Zootechniczne. – Kraków, 2006. – R. XLIV, 2. – S. 76-80.
2. Hackl E. Der Berg – Tarpan der Waldkarpaten genannt Huzul / E. Hackl. – Wien-Lipsk, 1938. – 334 s.
3. Hollander M. Koń huculski / M. Hollander. – Warszawa, 1938. – 190 s.
4. Pruski W. Ważniejsze prądy krwi w polskiej hodowli koni / W. Pruski // Roczniki Nauk Rolniczych. – Warszawa, 1953. – Seria D. – T. 68. – S. 33-58.

5. Brzeski E. Konie huculskie / E. Brzeski, K. Górka, M. Rudowski. – Warszawa, 1988. – 160 s.
6. Kwiecińska-Olszewska K. Konie huculskie. Historia Rasy. – Nowe Miasto nad Warą, 2016. – 609 s.
7. Головач М. Й. Історичні та селекційні аспекти формування генотипу коней в Закарпатті / М. Й. Головач, М. М. Головач // Науковий вісник ЛНУВМБТ імені С. З. Гжицького. – Т. 12 № 2. – Ч. 3. – 2010. – С. 44-49.
8. Головач М. Й. Генотип коней Прикарпаття / М. Й. Головач, М. М. Головач // Вісник аграрної науки – 2007. – № 8. – С. 41-43.
9. Стефурак Ю. Стан та перспектива розведення гуцульської породи коней на Прикарпатті / Ю. Стефурак // Науковий вісник Українського державного лісотехнічного університету. – 2004. – Вип. 14.3. – С. 456-463.
10. Розведення та використання гуцульської породи коней: міжнародний досвід / ред. Ю. Стефурак. – Чернівці, 2005. – 112 с.
11. Атаманюк Ю. Гуцульський кін – окраса і гордість краю / Ю. Атаманюк // Час і події. – Режим доступу: <http://www.chasipodii.net/article/5709/>
12. Pasternak M. Charakterystyka umaszczenia koni rasy huculskiej z uwzględnieniem aspektów genetycznych / M. Pasternak // Wiadomości Zootechniczne. – Kraków, 2013. – R. LI, 4. – S. 96-105.
13. Шекерик-Доників П. Гуцульський кін є найліпшим гірським конем на світі / П. Шекерик-Доників // Гуцульський календар на рік 1935. – Перемишль, 1935. – С. 137-139.
14. Гібала М. Коні гуцульської породи. Історія породи / М. Гібала. – Режим доступу: http://huculy-polska-ukraina.eu/uk/hucul_hist_uk.html
15. Шекерик-Доників Петро // Енциклопедія українознавства. – Львів, 2000. – Т. 10. – С. 3837.
16. Центральний державний історичний архів України у м. Львів, ф. 302, оп. 1, спр. 468.

REFERENCES

1. Tomczyk-Wrona, I. (2006). Historia powstawania linii genealogicznych w hodowli koni huculskich. *Wiadomości Zootechniczne. Krakow*, 54, 2, 76-80 [in Polish].
2. Hackl, E. (1938). *Der Berg – Tarpan der Waldkarpaten genannt Huzul*. Vien-Lipsk [in Polish].
3. Hollander, M. (1938). *Koń huculski*. Varshava [in Polish].
4. Pruski, W. (1953). Ważniejsze prądy krwi w polskiej hodowli koni. *Roczniki Nauk Rolniczych. Varshava*, 68 (D), 33-58 [in Polish].
5. Brzeski, E., Górka, K., & Rudowski, M. (1988). *Konie huculskie*. Varshava [in Polish].
6. Kwiecińska-Olszewska, K. (2016). *Konie huculskie. Historia Rasy. Nowe Miasto nad Warą* [in Polish].
7. Golovach, M.J., & Golovach, M.M. (2010). Istorychni ta selekcyjni aspekty formuvannya genofondu konej v Zakarpatti [Historical and breeding aspects of the formation of the gene pool of horses in Transcarpathia]. *Naukovyj visnyk LNUVMBT imeni S.Z. Gzhyczkogo*, 12, 2, 44-49 [in Ukrainian].
8. Golovach, M.J., & Golovach, M.M. (2007). Genofond konej Pry'karpattya [Gene pool of horses of Prykarpattya]. *Visnyk agrarnoyi nauky*, 8, 41-43 [in Ukrainian].
9. Stefurak, Yu. (2004). Stan ta perspektyva rozvedennya guczulskoyi porody konej na Prykarpatti [Condition and prospect of breeding Hutsul breed of horses in the Carpathian region]. *Naukovyj visnyk Ukrayinskogo derzhavnogo lisotexnichnogo universytetu*, 14.3, 456-463 [in Ukrainian].
10. Stefurak, Yu. (2005). Rozvedennya ta vykorystannya guczulskoyi porody konej: mizhnarodnyj dosvid [Breeding and use of Hutsul breed of horses: international experience]. *Chernivci*, 112 [in Ukrainian].
11. Atamanyuk, Yu. Guczulskij kin – okrasa i gordist krayu [Hutsul horse – the decoration and pride of the region]. *Chas i podiji*. Retrieved from: <http://www.chasipodii.net/article/5709/> [in Ukrainian].
12. Pasternak, M. (2013). Charakterystyka umaszczenia koni rasy huculskiej z uwzględnieniem aspektów genetycznych. *Wiadomości Zootechniczne. Krakow*, 51 (4), 96-105 [in Polish].
13. Shekeryk-Donykiv, P. (1935). Guczulskij kin ye najlipshym girskym konem na sviti [Gutsulsky horse is the best mountain horse in the world]. *Guczulskij kalendar na rik 1935. Peremysl*, 137-139 [in Ukrainian].
14. Gibala, M. *Koni guczulskoyi porody. Istoriya porody [Horses of Hutsul breed. The history of the breed]*. Retrieved from: http://huculy-polska-ukraina.eu/uk/hucul_hist_uk.html [in Ukrainian].
15. Shekeryk-Donykiv Petro. Ency'klopediya ukrayinoznavstva [Encyclopedia of Ukrainian Studies] (2000). *Lviv*, 10, 3837 [in Ukrainian].
16. *Central State Historical Archive of Ukraine in Lviv, f. 302, op. 1, spr. 468* [in Ukrainian].

Романенко Геннадій Васильович

Кандидат юридичних наук
Київський національний університет імені
Тараса Шевченка
01033, м. Київ, вул. Володимирська, 60

Gennady Romanenko

Candidate of Juridical Sciences
Taras Shevchenko National University of Kyiv
60, Volodymyrska St., Kyiv, 01033, Ukraine
Email: GennadyRomanenkoPR@gmail.com

Цитування: Романенко Г. В. Історичні аспекти розведення та збереження породи гуцульських коней на українських землях у складі Польщі в міжвоєнний період / Г. В. Романенко // Науково-теоретичний альманах «Грані». – 2018. – Т. 21. – № 9. – С. 81-89.

Citation: Romanenko, G. V. (2018). Istorychni aspekty rozvedennia ta zberezhenia porody hutsulskykh konej na ukraïnskykh zemliakh u skladi Polshchi v mizhvoïennyi period [Historical aspects of breeding and preservation of Hutsul horse breed on the Ukrainian territory of the interwar Poland]. *Scientific and theoretical almanac «Grani»*, 21(9), 81-89.

Стаття надійшла / Article arrived: 12.08.2018

Схвалено до друку / Accepted: 15.09.2018